

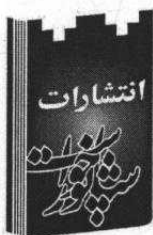
مدینه فاضله از منظر شهید مطهری

پژوهش و نگارش
محمد جمالیان

خرم آباد
انتشارات شاپور خواست
۱۳۹۸

سرشناسه : جمالیان، محمد، ۱۳۵۷.
 عنوان و نام پدیدآور : مدینه فاضله از منظر شهید مطهری / پژوهش و نگارش محمد جمالیان
 مشخصات نشر : خرم‌آباد: انتشارات شاپورخواست ۱۳۹۷
 مشخصات ظاهری : ۱۸۷ ص.
 شابک : ISBN: 978 - 600 - 260 - 448 - 4
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 یادداشت : کتاب‌نامه [۱۸۱] - ۱۸۷
 موضوع : مطهری، مرتضی، ۱۲۹۹-۱۳۵۸ - دیدگاه در باره مدینه فاضله
 موضوع : Motahari, Morteza, 1921-1979—Views on utopias
 موضوع : مدینه فاضله—جنبه‌های مذهبی—اسلام
 موضوع : Utopias—Religious aspects—Islam
 موضوع : اسلام و دولت
 موضوع : Islam and state
 رده‌بندی کنگره : BP ۲۲۰/۱۲ ج ۸م ۱۳۹۷
 رده‌بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳
 شماره شابک ملی : ۵۵۹۱۵۷۳

مدینه فاضله از منظر شهید مطهری

پژوهش و نگارش

محمد جمالیان

انتشارات شاپورخواست
 خرم‌آباد، همراه: ۰۹۱۶۳۹۸۴۰۱۱
www.Shapour-khashtari.ir
 Email: info@shapour-khashtari.ir

آمور رایانه‌ای سیدامیر ستوده - طرح جلد: فاطمه سپه‌نوا

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه - نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

چاپ: روز

شابک: ۴ - ۴۴۸ - ۲۶۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

بها: ۳۰۰۰۰ تومان

فهرست

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
	فصل اول: مبانی نظری
۱۹	درآمد
۲۰	مدینه فاضله و مفاهیم آن
۲۰	مدینه فاضله از دیدگاه افلاطون
۲۲	مدینه فاضله از دیدگاه ارسطو
۲۳	مدینه فاضله در اسلام
۲۵	جامعه آرمانی اسلام
۲۷	انواع مدل‌های حکومتی
۲۹	تقسیم‌بندی انواع مدل‌های حکومت بر اساس متغیرهای اصلی
۲۹	اقتصاد
۳۰	سیاست
۳۱	اقتدار
۳۱	طبقه‌بندی حکومت‌ها بر حسب جهان‌بینی الهی و یا مادی‌گرایانه
۳۴	حکومت ایده‌آل انسان سالارانه دموکراسی
۳۵	مدینه فاضله و نوع اسلامی آن
۳۶	ویژگی‌های جامعه آرمانی اسلامی
۳۹	جمع‌بندی

فصل دوم: بهترین نوع حکومت در اسلام

۴۱	درآمد
۴۱	ساختار و ضرورت وجود حکومت
۴۳	عناصر قدرت از دیدگاه قرآن
۴۴	مرزهای قدرت از دیدگاه قرآن
۴۵	شبکه قدرت از دیدگاه قرآن
۴۶	کارکرد حکومت
۴۶	نهاد تصمیم‌گیری
۴۷	دامنه قدرت از دیدگاه قرآن
۴۷	جریان قدرت از دیدگاه قرآن
۴۸	ضرورت حکومت در اسلام
۴۸	فطری بودن نیاز به حکومت
۴۹	ویژگی جهانی و همگانی بودن دین اسلام
۴۹	اهداف عالیه اسلام
۵۰	ماهیت و کیفیت قوانین اسلامی
۵۱	سنت و رویه پیامبر اکرم (ص)
۵۱	بحث حکومت در قرآن
۵۲	حکومت در اسلام پس از پیامبر اکرم (ص)
۵۳	پذیرش مردم شرط برقراری حکومت اسلامی
۵۳	اهداف حکومت اسلامی
۵۴	شرایط حاکم اسلامی
۵۵	حقوق مردم بر حکومت
۵۵	انواع حکومت در اسلام
۵۷	نقش مردم در حکومت اسلامی
۵۸	حکومت اسلامی در عصر غیبت
۵۹	فرق حکومت اسلامی با جمهوری اسلامی
۶۲	جمع‌بندی

فصل سوم: بررسی جایگاه مدینه فاضله در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه

۶۵	درآمد
۶۵	اندیشه سیاسی شیعه از پیدایش تا حال
۶۷	حکومت اسلامی، حکومت مطلوب و ولایت فقیه مهم‌ترین نظریه سیاسی شیعه
۶۸	اثربخشی
۶۹	حوزه ولایت کلام است نه فقه
۷۱	فقیه، نایب امام ^(۴) در امارت با نصب عام
۷۵	پیشینه ولایت فقیه از دیدگاه علما
۸۲	مشروطیت و رویکرد به حکومت
۹۴	نظریه حکومت اسلامی و ولایت فقیه
۹۶	امام خمینی ^(۵) برهین و دلائل تأیید و اثبات ولایت فقیه و تأسیس
۹۸	براهین عقلی برهانی - فقهی
۱۰۰	ادله و ضرورت حکومت اسلامی از منظر امام خمینی ^(۶)
۱۰۲	دیدگاه مقام معظم رهبری در مورد ولایت فقیه
۱۰۳	جمع‌بندی

فصل چهارم: بررسی مدینه فاضله در اندیشه‌های شهید مرتضی مطهری

۱۰۵	درآمد
۱۰۶	مهم‌ترین مبانی نظری اندیشه‌های سیاسی شهید مطهری
۱۰۶	انسان‌گرایی یا خداگرایی؟
۱۱۰	قرآن منشأ عدل در اسلام
۱۱۱	عدالت
۱۱۳	نقش عدالت اجتماعی در رشد معنوی
۱۱۵	عدالت از مهم‌ترین اهداف انبیاء
۱۱۵	آزادی از دیدگاه مطهری
۱۱۶	جبر و اختیار
۱۱۸	فطرت
۱۱۹	عقل، اراده و تکامل انسان

۱۲۲	 اقسام آزادی
۱۲۶	 حکومت در اسلام
۱۲۷	 حکومت در عصر غیبت
۱۲۸	 ولایت فقیه
۱۲۸	 چیستی ولایت فقیه
۱۲۹	 ادله ولایت فقیه
۱۳۲	 ولایت فقیه و ولایت ایدئولوگ
۱۳۴	 شرایط بر حاکم
۱۳۶	 تفکیک رجعیت و رهبری
۱۳۷	 منشأ مشروعیت ولایت فقیه
۱۳۹	 تبیین نظریه استاد
۱۴۰	 قراین و شواهد مشروعیت الهی - مردمی
۱۴۴	 سازگاری ولایت فقیه با دموکراسی
۱۴۶	 جمهوری اسلامی مدل حکومتی امام رب د اندیشه های سیاسی شهید ...
۱۴۶	 ابعاد مفهومی مدل
۱۴۹	 مبانی
۱۴۹	 الگو و مدل حکومت و نظام سیاسی در اندیشه شهید مطهری
۱۵۴	 مبانی حاکم بر جمهوری اسلامی در اندیشه شهید مطهری
۱۶۰	 چالش های فراروی نظام جمهوری اسلامی از منظر شهید مطهری
۱۶۵	 جمع بندی

فصل پنجم

۱۶۹	 نتیجه گیری
۱۸۱	 کتاب نامه

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و لازمه نظم اجتماعی، تشکیل حکومت می‌باشد. بر این اساس، وجود حکومت در میان بشر را از ای قدمتی دیرین است. از سوی دیگر، تفکر و اندیشیدن ویژگی ذاتی انسان را تشکیل می‌دهد. بخشی از تفکر، درباره مسائل اجتماعی و از جمله موضوع حکومت است. اندیشه سیاسی در فضای تفکر و تأمل در باب حکومت، معنا و مفهوم می‌یابد که طبعاً از قدمت زیادی برخوردار است. این نوع اندیشه گستره وسیعی داشته، گرایش‌ها و گونه‌های متعدد (فقهی، فلسفی، کلامی، اخلاقی و ...) را شامل می‌شود.

از آنچه ذکر شد، می‌توان سخن متفکر سیاسی معاصر، لئو اشتراوس را دریافت که می‌نویسد، اندیشه سیاسی تأمل درباره آراء سیاسی یا ارائه تفسیری از آراء است و منظور از رأی سیاسی، خیال، مفهوم یا هر امر دیگری است که برای تفکر درباره آن، ذهن به خدمت گرفته شود و با اصول اساسی سیاست نیز مرتبط باشد. بنابراین، هر فلسفه سیاسی اندیشه سیاسی است، اما هر اندیشه سیاسی فلسفه سیاسی نیست ... اندیشه سیاسی که فلسفه سیاسی نیست، خود را افزون بر چیزهای دیگر، در قوانین، مقررات، شعر، داستان، یا نشریات و سخنرانی‌های عمومی بیان می‌کند. اما شکل مناسب برای ارائه فلسفه سیاسی، رساله است. اندیشه سیاسی به قدمت نژاد بشر است.^۱

^۱. (اشتراوس، ۱۳۷۳: ۵).

اما غیر از گستره وسیع اندیشه سیاسی و توجه به گرایش‌های گوناگون علمی درباره آن، نکته دیگری که در بررسی تفکرات سیاسی اهمیت دارد، توجه به مقام اندیشه‌پردازی است: اینکه یک متفکر، در چه شرایط، با چه انگیزه و ناظر به چه چیزی، تأمل و اندیشه نموده است؟ آیا اندیشه وی کاملاً انتزاعی و فرا زمانی و فرا مکانی بوده، یا با انگیزه حل مشکل زمان و مکان خویش و ناظر به محیط سیاسی شکل گرفته است؟ هر یک از این دو اندیشه‌پردازی دو مقام و رویکرد هستند که به رغم ارتباط با یکدیگر، مستقل و مغایر بوده، اقتضائات متفاوتی دارند.

عده وجوه و عنایت به تفکیک میان این دو مقام، اشتباهات و خلط‌های زیادی را در شناخت و بررسی اندیشه‌های سیاسی متفکران، به ویژه اندیشه سیاسی فقهای شیعه (که هم دغدغه ارائه اندیشه‌های انتزاعی داشتند و هم دغدغه ارائه اندیشه‌های ناظر به عمل) به وجود آورده است. روی مونه، برخی نویسندگان در گزارش از تاریخ فقه سیاسی شیعه و تبیین اندیشه سیاسی برای دوره صفویه و قاجار، نوشته‌اند: فقهای این مقطع تاریخی به مشروعیت دو قصبی حاکمیت که در یک طرف، فقها قرار داشتند و در قطب دیگر، سلاطین اعتقاد داشتند. از روی دیگر، در بررسی دیدگاه فقیهانی که از نظام مشروطیت حمایت کردند، گفته شده است: فقهای مشروطه خواه به مشروعیت حضور مردم (در کنار فقها و سلاطین) معتقد بودند.^۱

بر همین اساس، اختلاف علما در مشروطه، بر منازع تفاوت دیدگاه آن‌ها درباره مشروعیت نقش مردم در حکومت تفسیر شده است. همان‌طور که از منظر نویسندگان و تحلیل‌گران مذکور، بیشتر فقهای معاصر دوره‌های صفویه، قاجار و مشروطه، به عمومیت ولایت فقیه اعتقاد نداشتند.^۲

همچنین به عنوان نمونه‌ای دیگر از خلط صورت گرفته درباره مقام اندیشه‌ورزی در تحلیل اندیشه سیاسی امام خمینی^(ره) برخی برآنند که ایشان اندیشه ثابتی نداشت و بنا بر موقعیت‌ها و اقتضائات متفاوت، اندیشه سیاسی ایشان تغییر می‌کرد. چنان که زمانی حکومت سلطان عادل با انتخاب و نظارت مجلس فقها را پیشنهاد نمود و در

۱. (زرگر، نژاد، ۱۳۷۷: ۴۶).

۲. (کدیور، ۱۳۸۷: ۶۰).

دوره‌ای، نظام مشروطه سلطنتی را تأیید کرد و زمانی نظریه ولایت عامه فقیه را بیان نمود، و در دوره‌ای نیز اندیشه جمهوری اسلامی را مطرح کرد.^۱

به نظر می‌رسد در دهه‌های اخیر، بخش قابل توجهی از خلط صورت گرفته در تفسیر و تحلیل اندیشه متفکران سیاسی عموماً و فقهای شیعه خصوصاً، در سایه استفاده از چارچوب‌های نظری برخاسته از فضای فکری مدرن، صورت گرفته و رواج یافته است. نوشتار حاضر گامی در جهت عرضه اندیشه سیاسی و به تبع آن بررسی مدینه فاضله در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه با مطالعه موردی از یکی از بزرگ‌ترین متفکرین جهان تشیع یعنی شهید مرتضی مطهری می‌باشد. تا بدین سان نحوه مواجهه آن‌ها با جهان مدرن بر اساس بافت‌های فقهی مشخص گردد. در واقع موضوع دولت و حکومت در اسلام از پیچیده‌ترین مباحث اندیشه سیاسی شهید مطهری است. زیرا وی برای تدوین منسجم اندیشه سیاسی خود در این باره به صورت مستقل فرصت پیدا نکرد. البته برخی یادداشت‌های منتشره آن است که درصدد آن بوده است. در حال حاضر فقط می‌توان با استناد به مجموعه آثار یادداشت‌های گوناگون، به بازسازی اندیشه وی درباره دولت پرداخت. آن چه مسلم است به نظر استاد مطهری، بین بنای سیاسی اجتماعی اسلام (حکومت و نظام سیاسی) زیر بنای فکری اعتقادی اسلام، پیوند وجود دارد. از طریق مطالعه آثار اعتقادی و فکری شهید مطهری، می‌توان به اندیشه وی درباره حکومت و دولت در اسلام نزدیک‌تر شد. بنا به این گفته‌ها، این اثر سعی خواهد شد تا ابتدا مهم‌ترین مسائل سیاسی و مدل مطلوب حکومتی از معاصر فقهای معاصر شیعه مورد بحث و بررسی قرار گرفته تا بدین ترتیب در مطالعه مدینه فاضله پژوهش مدینه فاضله شهید مطهری مورد بحث قرار گیرد.

درباره بررسی مدینه فاضله در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه و همچنین شهید مرتضی مطهری تا کنون تحقیقی جداگانه به عمل نیامده است. بنابراین از این رهگذر سعی می‌شود تا به آثاری پرداخته شود که از مطالعه آن‌ها بتوان به اندیشه سیاسی فقهای شیعه و مدینه فاضله آن‌ها دست یافت.

^۱. (لک‌زایی، ۱۳۸۳، ۶۹).

مقصود از کتاب حدیث^۱، نوشته‌ای است که حاوی سنت فعلی یا قولی و یا تقریر معصوم باشد؛ خواه چنین کتابی منتسب به شخص معصوم باشد، یا راویان و محدثان آن را گردآورده باشند. بنابراین، کتبی که در آن‌ها احادیثی نقل شده، ولی قصد و غرض اصلی مؤلف، پرداختن به موضوعات دیگر بوده (نه نقل و گردآوری حدیث)، گرچه احادیث بسیار نیز در آن منقول باشد کتاب حدیث به شمار نمی‌روند و در این مجموعه جای نمی‌گیرند. در مثل، جامع السعادات، المحجّة البیضاء، علم‌الیقین و... در این کتاب‌شناسی، جایگاهی ندارند. چنان‌که کتب شرح حدیث و ترجمه آن نیز محور شناسایی و معرفی قرار نمی‌گیرند. کتب حاوی حدیث که اسناد آن‌ها به نویسنده یا معصوم، محرز باشد، و یا کتبی که در انتساب آن‌ها بحث و تردید است، لیک به عنوان کتاب حدیث مطرح شده‌اند، در این مجموعه قرار می‌گیرند و دیدگاه‌های مختلف درباره آن‌ها ارائه می‌گردد. همچنین هر کتابی که در دست است میان سخن معصوم و غیرمعصوم، اگر گروهی را عقیده بر آن باشد که حاوی سخن معصوم است، در این معرفی جای می‌گیرد. این اثر محقق را یاری می‌کند تا احادیث صحیح را دسته‌بندی کرده تا بر سیاق آن بتواند به مسئله سیاست در اندیشه فقهای شیعه بپردازد.

در کتاب مبانی اندیشه سیاسی در اسلام^۲، اشاراتی اساسی به مبحث اندیشه‌های سیاسی متفکران شیعه شده است. از مهم‌ترین مباحث این کتاب باید به اثبات وجود تطور در رابطه انسان با طبیعت چندان اشاره کرد، زیرا این روشنی می‌بینیم که افزایش توان انسان در سیطره بر طبیعت، به شدت بر رابطه او با طبیعت اثر می‌گذارد و آن را متحول می‌سازد. منظور ما از تحول این نیست که انسان برود و انسان امروز در دستیابی به صنعت و فناوری متفاوت بوده‌اند. بلکه مقصود، تطور احکام و قواعد حقوقی است که به سبب گسترش توان انسان حاصل شده است. به دیگر سخن، صرف تحول کافی نیست، بلکه تحول باید متوجه عناوین و احکام مترتب بر روابط انسان با طبیعت باشد، برای مثال، انسان امروز توانسته است نه تنها سیطره خود را بر محیط افزایش دهد، بلکه قدم از محیط زندگی عادی خود فراتر گذاشته، به تسخیر منابع بستر و زیر بستر اقیانوس‌ها پرداخته فضا را به تسخیر خود درآورده، به کرات آسمانی دست‌یازیده و

۱. مهریزی، مهدی (۱۳۸۸) فصلنامه علوم حدیث، شماره ۸ کتاب‌شناسی توصیفی "کتب حدیث شیعه"

۲. حقیقت، سیدصادق (۱۳۸۹) مبانی اندیشه سیاسی در اسلام، تهران، سمت.

درصد است از آن‌ها بهره‌برداری کند. وی اگر رها شود، نه تنها سهم هم‌نوعان خود را تصرف می‌کند، بلکه سهم آیندگان از طبیعت را نیز مصرف خواهد کرد به همین سبب امروز از میراث مشترک بشر، سهم تمسک به این دو دلیل نیز همراه با اشکال است؛ زیرا صرف یافتن چند مورد از تغییر احکام نمی‌تواند یک نظریه کلی را اثبات کند. افزون بر این، صاحبان دیگر دیدگاه‌ها ممکن است، در این موارد به توجیه دست زنند و آن را از باب تغییر مصداق قلمداد کنند. اما دلیل دوم نیز با همان بیانی که پیش‌تر گذشت، قابل پاسخ است؛ زیرا دیدگاه مخالف، با ترسیم احکام کلی و منعطف ممکن است تحولات این منطقه پوشش دهد. آنچه گذشت، درباره تبیین ماهیت منطقه فراغ و شیوه اثبات آن بود. حال اگر فرض کنیم که بتوان به چنین منطقه‌ای دست یافت، بحث مهم و کاربردی، شیوه قانون‌گذاری و اصول و ضوابط حاکم و ضمانت اجراهای مناسب، قالب‌های بیان قواعد، خردنگی ترسیم حوزه زمانی و مکانی اجرای قواعد و آموری از این قبیل است. ولی نقد وارد بر این بر آن است که چندان توجهی به مدل حکومتی مطمح نظر فقهای شیعه ندارد.

کتاب اخلاق سیاسی^۱، که شامل اخلاق سیاسی از منظر اسلام، اخلاق سیاسی در نظریه‌های معاصر، اخلاق سیاسی و سیاست‌گذاری، اخلاق سیاسی و پیشرفت، اخلاق سیاسی و اندیشه‌های سیاسی، و اخلاق سیاسی در سیاست جهانی و روابط بین‌الملل، به بررسی اخلاق سیاسی پرداخته است. اخلاقی شدن نهادهای سیاسی محور گفتگوی بعدی این فصل است. در گفتگو با دکتر احد فرامرز قراملی مسئولیت‌های اخلاقی اشخاص حقیقی و حقوقی مورد بحث قرار گرفته است. و بر این اعتقاد است که نهادهای سیاسی اساساً باید مسئولیت‌پذیر باشند و این مسئولیت، بر بخشی از اخلاقی بودن آن‌ها است. اخلاق و سیاست‌گذاری با تأکید بر حوزه فرهنگ نوشتاری است. نویسندگان مقالات این کتاب بر این اعتقادند که ملاک اخلاقی بودن یک کار به وظیفه و تکلیفی بودن آن بستگی دارد، بنابراین فعل اخلاقی باید با انگیزه احترام به قانون و انجام وظیفه صورت گیرد در غیر این صورت اگر به نیت رسیدن به کمال یا از

^۱. کیانی، نیما (۱۳۸۸) اخلاق سیاسی، تهران، دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی معاونت فرهنگی و

روی ترس باشد، از اخلاقی بودن خارج می‌شود. همچنین در این کتاب محور بحث در این گفتگو بر چالش‌های دولت در یک حکومت دینی از منظر اسلام و چگونگی وظیفه دولت در تعیین حد و مرزهای اخلاقی قرار گرفته است.

در این کتاب نسبت اخلاق و سیاست در اندیشه سیاسی اسلامی به خوبی مورد بحث قرار گرفته است.

جهان‌بزرگی در مقاله پیشینه تاریخی ولایت فقیه^۱ که به واقع نگاهی کوتاه و اجمالی به موضوع "ولایت فقیه" در بستر تاریخی آرای فقیهان دارد، از موضوعاتی چون جایگاه مبحث ولایت فقیه در کلام، شیوه عملی و نظری مواجهه برخی از فقیهان با مسئله حکومت در عصر خمد و انتصابی بودن حاکمیت فقیه از سوی امام معصوم سخن به میان نوشته است. این مقواله ولایت فقیه یا مجتهد یک مسئله فقهی مستحدث در میان فقه‌هاست و مشمولیت ندارد. ولایت فقیه در یک قرن و نیم پیش برای اولین بار از طرف مرحوم ملا احمد نائینی مطرح گردیده، ادله‌ای برای آن آورده است که فقط اندکی از فقهای معاصر آن را پذیرفته‌اند، حرف پنهان و آشکار دل بسیاری از نویسندگان جامعه ماست که بدون تحقیق و تفحص بر آن اصرار می‌ورزند. بنابراین پژوهش حاضر در واقع یک روشنگری و مختصرنگاری است که امید می‌رود دیگران آن را بسط داده و به روشنی و با توجه به همه جوانب آن نظر کنند. در این اثر مشخص می‌شود که اعتقاد به ولایت فقیه نه تنها مسئله‌ای مستحدث و جدید نیست بلکه از شروع غیبت کبری اگر نگوئیم از زمان پیامبر (ص) تا به امروز به بررسی گرفته شده است و قریب به اتفاق همه استوانه‌های فقه و فقهات در این باب مباحثی را مطرح کرده‌اند و برخی از آن بزرگواران موفق به اعمال و اجرای آن شده‌اند. اگر چه در این اثر مسئله ولایت فقیه در تاریخ اندیشه سیاسی اسلامی به خوبی مورد بحث قرار گرفته است ولی به مهم‌ترین موضوع که همان مدینه فاضله در نحوه مواجهه با جهان جدید می‌باشد چندان توجهی به عمل نیامده است.

نویسنده کتاب، نواندیشان مسلمان در اندیشه استاد مطهری^۲، در آغاز، به مقوله "روشن فکر و روشن فکری از منظر استاد مطهری" پرداخته و درخصوص مباحثی از

۱. جهان‌بزرگی، احمد (۱۳۸۸) پیشینه تاریخی ولایت فقیه، مجله اندیشه حوزه، شماره ۱۷.

۲. دژاکام، علی (۱۳۷۹)، نواندیشان مسلمان در اندیشه استاد مطهری، تهران، انتشارات قطران.

قبیل "چیستی و کیستی روشن فکر، شاخصه‌های روشن فکر مسلمان و محاسن و معایب روشن فکری" سخن گفته است.

ایشان در ادامه کتاب خود افکار و اندیشه‌های متفکرانی از قبیل علامه سیدجمال‌الدین اسدآبادی، شیخ محمد عبده، سیدعبدالرحمان کواکبی، علامه محمد اقبال لاهوری، از دیدگاه استاد، نقد و بررسی شده است. به اعتقاد نویسنده، این افراد به همراه استاد مطهری، از جمله افراد دین‌دار و نواندیش مسلمان معاصر هستند که به منظور دفاع از حریم و احیای دین اسلام در دنیای دین‌گریز امروزی، زحمات زیادی را متحمل شده و ناملایمات بسیاری را دیده‌اند. بحث "آسیب‌شناسی نوگرایی دینی" از منظر "استاد مطهری" و رهبری روشن فکران^۱، از جمله موضوعاتی هستند که در فصول پایانی کتاب مطرح و درباره آن‌ها بحث و بررسی شده است.

استاد مطهری مجدداً کردار امامت به حکومت‌دنیایی را اشتباهی اساسی می‌داند^۱ و معتقد است که طرح آن در این صورت چه بسا جاذبه اندیشه‌های اهل تسنن را بیشتر کند؛ چون اگر امامت فقط حکومت دنیوی باشد لزومی ندارد که وحی در آن دخالت کرده باشد. به نظر او در امامت حکومت، فرع بر مرجعیت دینی معصوم است. استاد مطهری معتقد است که امامان^(ع) انسان‌هایی استثنایی هستند که از طریق معنوی اسلام را می‌شناسند و مانند پیغمبر، معصوم از خطا و غرض و گناه‌اند و حکومت و زعامت سیاسی و اجتماعی به طور قهری متعلق به آنان است. سبب آن که امام علی^(ع) به مقام امامت تعیین شده است، قهرأ مقام زعامت دنیوی هم‌شأن و خواهد بود. مشروعیت حکومت، فرضیه‌های مطرح شده توسط وبر، ژان ژاک و بولس در باب مشروعیت حکومت، مشروعیت حکومت معصومان^(ع) و شبهات برخی از معاصران، درباره مشروعیت حکومت معصومان^(ع) جزو مباحثی هستند که نویسنده کتاب، در بسته اول، به آن‌ها پرداخته است. "تحلیل ولایت فقیه" عنوانی است که بخش دوم با آن آغاز می‌شود و در آن، مباحثی از قبیل مشروعیت ادله، تحلیل و اختیارات ولایت فقیه، مطرح گشته است. نظریه جمهوری اسلامی، حقوق مردم و تحلیل بعضی احکام اجتماعی دینی

۱. آذینی، محسن (۱۳۷۹) التقاط و تاجر از دیدگاه شهید مطهری، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی.

(خشونت‌انگاری دینی)، از مقولاتی هستند که تحت عنوان "تحلیل حکومت اسلامی"، مورد بحث قرار گرفته است.

مهم‌ترین مطالب مورد اشاره مرحوم مطهری در حکومت دینی^۱ آن است که استاد مطهری حکومت در زمان امام معصوم را دارای حکم استثنایی می‌داند که در آن شورا و رأی مردم دخالتی ندارد. وی هر جا درباره حکومت در زمان غیبت بحث می‌کند، درباره آن حکم قطعی نمی‌دهد. او حکومت در زمان غیبت را شکل عادی حکومت می‌داند که در آن زمامداری دنیوی سر جای خود قرار دارد. از این نظر، زعامت سیاسی امامان، امری الهی است و الهی بودن آن، فقط مختص به آنان است. در زمان غیبت، مسئله امام معصوم - صریحی که مبسوط‌الید باشد، مطرح نیست، به نظر می‌رسد که از نظر وی، احکام حکومت در دور حضور معصوم با دوره غیبت کاملاً متفاوت است؛ چنان که در پاسخ به سؤالی در مورد مطالب کتاب "حکومت در اسلام" مبنی بر این که امر خلافت امر مربوط به مسلمانان است، می‌گوید: «قسمت عمده آن‌ها، همان مسائلی است که مربوط به زمان حضور امام و امت است، در چیزهایی که مربوط به زمان حضور نباشد، کسی بحثی ندارد.»

نویسنده کتاب سیری در اندیشه‌های اجتماعی شهید مطهری^۲، در چهار بخش، به بررسی و تحلیل اندیشه‌های اجتماعی استاد پرداخته است. در بخش اول با عنوان "طرح مسئله و دیدگاه تحقیق"، به تعریف اندیشه اجتماعی پرداخته و اهمیت، فرضیات و روش تحقیق را یادآور شده است. مبنای اندیشه اجتماعی، روش‌شناسی استاد، ارجاع به نظام ارزش‌ها و نقش استاد در جریان روشن فکری، منتهی و مقابله استاد با جریان‌ات انحرافی، از جمله مباحثی هستند که در بخش دوم مورد بحث قرار گرفته‌اند. در بخش سوم و چهارم نظریه‌های استاد مطهری در زمینه اصالت فقه، جامعه، تکامل

۱. قراملکی، محمدحسن (۱۳۷۹) حکومت دینی از منظر استاد مطهری، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.

۲. باقری نصرآبادی، علی (۱۳۷۷) سیری در اندیشه‌های اجتماعی شهید مطهری، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی سنت و قانون‌مندی‌های اجتماعی، با بیان توصیفی، تحلیلی و انتقادی، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

آنچه باید گفت آن است که در بررسی مهم‌ترین مدل حکومتی در اندیشه سیاسی فقهای معاصر برای دوران جدید، می‌توان به مبحث حول حکومت اسلامی و یا به تعبیری بحث سیاسی فقهای معاصر شیعه درباره عملی کردن نظریه ولایت فقیه اشاره داشت. در این بین شهید مطهری تحت‌تأثیر این مسئله مدلی از حکومت چون تلفیق نظریه امامت و دموکراسی را در قالب جمهوری اسلامی با دفاع از نظریه ولایت فقیه برمی‌گزیند. در اندیشه سیاسی شیعه اخلاق و سیاست نسبت‌های مختلفی با هم دارند که در بسیاری موارد سیاست در خدمت اخلاق برای خدمت به مردم است. مدل مطلوب حکومتی در اندیشه شهید مطهری ارتباطی وثیق با اخلاق دارد. "جامعیت"، "عمومیت" و "صحت" آثار شهید مطهری نقش تئوری‌پردازی ایشان را به شاخص اساسی برای اندیشمندان، کارگزاران و آبادکنندگان جامعه اسلامی در تمایز بخشی از اندیشه‌های ناصواب ماندگار کرده است. در مطالعه آثار شهید مطهری، مدل حکومتی مطلوب ایشان، نظام سیاسی جمهوری اسلامی است. مهم‌ترین بانی حاکم بر آن عبارتند از: عدالت، آزادی، ولایت و رهبری، اصول‌گرایی، مردم‌سالاری دینی، استقلال مکتبی، مشروعیت، ارتباط عقل و دین، ارتباط دین و سیاست است. نگاهی به مباحث آسیب‌شناسانه در آثار استاد، عواملی چون، عدم اجرای عدالت در جامعه، استتال مکتبی، عدم احترام به آزادی‌ها به شکل معقول، تضعیف جایگاه و استبداد در حاکمیت، ابهام طرح‌های آینده، استتال معنوی، سکولاریسم، عدم پیشگیری و مقابله با انقلاب (جنگ نرم)، به عنوان مهم‌ترین چالش‌های فرا روی نظام جمهوری اسلامی در بررسی و تحلیل پیشگیرانه و آینده‌نگرانه ایشان در تداوم انقلاب اسلامی مطرح شده است. جنبه نوآوری این پژوهش آن است که در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه با رویکرد علمی مجموعه کاملی از آثار بررسی مدل حکومتی مطلوب در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه، آن هم در باب اندیشه سیاسی به صورت کامل و علمی وجود ندارد. مهم‌ترین اهداف این تحقیق معطوف به بررسی اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه، یافتن مطلوب‌ترین مدل‌های حکومتی از منظر فقهای شیعه و توجه به نسبت‌های مختلف

اخلاق و سیاست در کنار رابطه امامت و سیاست در نظریه سیاسی شیعه به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اندیشه سیاسی در اسلام می‌باشد.

بررسی اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه با رویکرد علمی و مطابق با استانداردهای فنی خواننده را به این مسئله رهنمون می‌سازد که اندیشه سیاسی آن‌ها، به صورت یک مجموعه کامل، با رویکردی علمی پژوهشی انجام پذیرفته است و این در حالی است که پیش از آن، نه تنها مجموعه کاملی از آثار بررسی مدل حکومتی مطلوب در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه، آن هم در باب اندیشه سیاسی به صورت کامل و علمی وجود نداشته که ایشان را فاقد اندیشه و تأملات سیاسی تلقی می‌کرده‌اند، پس این مجموعه به اندازه خود قابل تقدیر و نوعی قدمت علمی و فرهنگی محسوب می‌گردد. ولی به هر صورت تا کنون درباره اندیشه سیاسی بررسی مدل حکومتی مطلوب در اندیشه سیاسی فقهای معاصر شیعه به ویژه با رویکرد تبیین مدل مطلوب حکومتی شهید مرتضی مطهری، دهه که تاکنون تحقیق منسجم و مدونی درباره آن شکل نگرفته است.

در این اثر تلاش شده تا به آخرین اصول و مبانی نظری اندیشه‌های سیاسی در اسلام و مقایسه با غرب در کنار توجه به جاسی و چگونگی مدینه فاضله و نوع رویکرد و جهان‌بینی فقهای اسلامی به‌ویژه فقهای شیعه با التفاظ به اندیشه‌های سیاسی شهید مطهری مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از تمام کسانی که در این راه من را یاری نموده‌اند به‌ویژه خانواده محترم، پدر، مادر، همسر و فرزندانم نیما و تیا که مشقت و سختی‌های وافر را متحمل شده‌اند و همچنین از مدیریت انتشارات شایان خواست جناب آقای یدالله ستوده و سرکار خانم گلناز رحیمی و مجموعه انتشارات شایان خواست تقدیر و تشکر کنم.